

Medžio meistras Kazys Striaupa iš Dovainių. Kūrybinis kelias

Kazys Striaupa savo klėtelėje Dovainių k. *A.Kuprelytės n.*

„Turiu dirbti. Net medis dirba pavasariais, atiduodamas lapus ir žiedus“.

Lionginas Šepka

„Šiandieniniu „šepka“ vadinamas medžio drožėjas iš Žemaitijos Kazys Striaupa vėl patvirtino geriausiojo meistro vardą. Į Dovainius jis parsivežė antrąjį „Aukso vainiką“, laimėtą tokio pat pavadinimo 2011 metų liaudies meno konkurse, kurio respublikinė paroda ir uždarymas šiomet vyko Jurbarkė“, - taip rašė žurnalistė „Respublikos“ internetiniame portale 2012 m. Ten pat cituojami ir Liaudies kultūros centro Tautodailės poskyrio vyriausiosios specialistės Elenos Počiulpaitės žodžiai: „Meistras, visą gyvenimą praleidęs Žemaitijoje, matyt, tiesiog paveldėjo ir jos tradicijų turtus. Talentas pabudo brandžiam amžiuje ir išsiliejo su netikėta jėga. Netruko ir pripažinimas ateiti. Pirmasis didelis laimėjimas - Liongino Šepkos medžio drožybos konkurso laureato vardas, o netrukus ir „Aukso vainiku“, tuo kasmetinio liaudies dailės konkurso laureato ženklu, buvo vainikuotas. Tai buvo 2006-aisiais, po to, paties meistro žodžiais, jis penkerius metus išbuvo karantine, nes penkerius metus negalėjo pretenduoti į šį apdovanojimą. Tačiau apskričių turuose dalyvaudavo. Šioji, penkių darbų, kolekcija, už kurią gavo antrąjį „Aukso vainiką“, - savotiška meistro kūrybos viršūnė, kurioje susitinka tradicijos, originali interpretacija ir tobula forma“.

Šį kartą su Kaziu Striaupa susitinku pasikalbėti apie jo darbus. Medžio drožinių tiek daug, kad visi jie vos telpa jo rankomis pastatytoje klėtelėje, o ir garbės raštų, padėkų, dalyvio diplomų - nesuskaičiuojama daugybė. Tie, kuriems nebeliko vietos ant klėtelės sienos, atsidūrė albume. Paklausus, kiek medžio darbų yra jo klėtelėje, meistras nė pats tiksliai nežino. „Daug“, - sako. Rodo naujai išdrožtą švento Petro skulptūrėlę, dar nenudažytą. „Neseniai nupirko, tokią pat reikia „atidrožti“ į vietą“, - sako meistras.

Klausiu, kas lengviau: sugalvoti ar išdrožti. „Sugalvoti“, - atsako K.Striaupa. „Reikia pagalvoti ir pergalvoti. Kai pradėsi vieną drožti, jau kitam mintį galvoji“... „Kai pradėsi dirbti, minčių kyla vis daugiau ir daugiau. Bedirbant kartais vieną drožinį tik pradėsi, jis lyg savaime drožiasi, o jau galvoji apie kitą. Apie tai, kas gali būti. Taip jau kitam darbui planus darai. Jei ką nors galvoji dirbti, naktį nedaug ir miegi. Tokia pusiaumiegė. Galvoji ir galvoji, nori nusikratyti tomis mintimis, bet negali ir negali. Turi galvoti ir galvoti – ir ne vieną naktį, o tankiai ir kelias. Turi galvoti apie vieną dalyką – ką ir kaip droši. Tą bedroždamas kartais jau apie kitą galvoju. Taip ir būna“. (Juozo Šorio straipsnis „Dovainių meistras“ - „Liaudies kultūra“, 2006, Nr. 3).

K.Striaupai patinka drožti įvairius darbus: ne tik šventuosius, bet ir kitus. „Visus vienodai“, - sako jis. Pats nėra skaičiavęs, ko išdrožė daugiau: šventųjų skulptūrų ar kitų darbų. „Po lygiai“, - sako.

Meistras vienu metu daugiausiai susikaupęs ties vieno drožinio darymu. Retai būna, kad vienu metu drožtų du darbus. Medinės skulptūrėles, ypač šventųjų, dažo. Kuris darbas geriau atrodo dažytas, kuris – ne, jis pats nusprendžia. K.Striaupa dažiausiai mėgsta drožti didelius kompozicinius darbus su daug personažų, nes, kaip pats juokauja, nereikėtų daug aiškinti, kas čia vaizduojama, kad viskas būtų aišku.

„Ėmiau ir sugalvojau išdrožti Kristaus kelią nuo pradžios iki pabaigos. Kai tik klėtį pastačiau, ėmiau tai daryti. Bestatant buvo labai daug minčių, kaip ir ką reiktų išdrožti. Tik galvojau, ar man seksis tai padaryti. Po truputį drožiau ir padariau Kristaus gyvenimo kelią. Tai Kristaus kelionė pagal tai, kaip giedamos „Kalnų“ giesmės. Neturėjau jokių pavyzdžių, dirbau taip, kaip sugalvojau. „Paskutinei vakarienei“ buvau pridrožęs būrį ir kitų veikėjų. Juk ir Kristaus motina, ir šventasis Juozapas ten turėjo dalyvauti? Paskui pasiteiravau kunigų, sako: tegu ten būna tik apaštalai”. (Juozo Šorio straipsnis „Dovainių meistras“ - „Liaudies kultūra“, 2006, Nr. 3).

Paklaustas, kokius šventuosius labiausiai mėgsta drožti, K. Striaupa atsako: „Visus juos vienodai mėgstu. Visi man vienodi. Nežinau, kuris iš jų galėtų būti geresnis ar blogesnis. Kaip sakiau, aš ir žmones mažai teišskiriu. Jei jau labai prastas žmogus, tai prastas, o šiaip man visi žmonės geri, aš jų nesmerkiu. Taip ir šventieji – man jie visi šventi... Šventuosius dažau. Šventieji be dažo neturi vaizdo, o kitus ir be spalvų gali pavaizduoti. Žydų spalvos buvo ryškios – taip vaizduojama bažnytiniuose paveiksluose. Ir aš panašiai stengiuos, nes šventuosius drožiu pagal paveiksliukus“. (Juozo Šorio straipsnis „Dovainių meistras“ - „Liaudies kultūra“, 2006, Nr. 3).

K.Striaupą domina Lietuvos istorija, jis mėgsta drožti kunigaikščius, kitas žymias asmenybes. „Išdrožiau Vytenį. Laikraštyje radau aprašymą, kad Vytenis valdė Lietuvą dvidešimt metų, kovojo su kryžiuočiais, buvo juos jau beveik nugalėjęs, tik trūko pribaugti. Šaukėsi dar kariuomenės, ginklų, siuntinėjo pasiuntinius tuo reikalu. Norėjo kryžiuočius pribaugti, kad nebevargintų lietuvių. Užėjo Perkūnas ir sako – negalima tautos žudyti. Vytenis susibarė su Perkūnu. Sako: turi ateiti mano užsakyta kariuomenė, ginklai, kitaip aš negaliu. Susipyko galutinai, ir Perkūnas Vytenį nutrenkė. Visa tai ir išdrožiau. O kaip žemaičius krikštijo – savo galva drožinį sugalvojau, kaip turėjo būti. Išdrožiau kryžiuotį su kardu, o žemaitis su lazda jo neišsileidžia. Priešinasi, gerai susikibo. O paskui – kieno jėga, to ir teisybė. Pasidavė kunigaikščiai, nebeatsispyrė“. (Juozo Šorio straipsnis „Dovainių meistras“ - „Liaudies kultūra“, 2006, Nr. 3).

Žemaitijos nacionalinio parko (Platelių dvaro sodybos) etnografinėje ekspozicijoje galima pamatyti daug K.Striaupos medžio darbų, vaizduojančių senuosius darbus, amatus: javų kūlimą su javų kuliamąja, linininkystę, kalvystę, duonos kepimą, žvejybą ant ledo ir kt. Vienas iš įdomesnių drožinių - seniau Žemaitijoje kai kuriose vietovėse paplitęs etnografinis kiaulės pjovimo būdas, kurį meistras taip prisimena: „Seniau kiaulei pjauti sukviisdavo kaimynus – po šešis, septynis. Pasidėdavo kieme bačką, ant jos pasikeldavo kiaulę – ir taip ją papjaudavo. Vėliau jau suprato, kad neberekia kiaulės kelti ant bačkos. Mano tėvai laikė veislinį kuilį, išaugdavo toks didelis, kad jau nebegalėdavome užkelti ant bačkos. Jei imtum už kojos, gali ir nuspirti. Sunkūs kuiliai būdavo, ypač tada, kai juos iškastruodavo. Dar pripenėdavo. Sverdavo toks kartais apie tris šimtus kilogramų. Tokiam reikia daug vyrų, kad ant bačkos užprašytum, be to, ir pakėlęs neišturėsi. Sulaužys bačką ir dar pabėgs... Liuobdavo už kojos tvarte kuilį prisiriš, tą virvę kur nors už medžio užmesdavo, kai išveda į kiemą – tada už nosies... Atsuks atgal prie medžio ir peiliu po kaklu... Vėliau ir mažesnius taip ėmė pjauti – kam kelti? Ir taip gerai numiršta, ir kraujo vėdarams paimti galima. Stovi paršas išsižergęs, kol kraujas išbėga... Jaunieji jau nebežino, kaip kiaulę ant bačkos pjauti, o senieji dar atmena“. (Juozo Šorio straipsnis „Dovainių meistras“ - „Liaudies kultūra“, 2006, Nr. 3).

O štai apie garsųjį Žemaičių Kalvarijos ubagą, kurį išdrožė, taip prisimena: „Dar ir nepaaugęs buvau, bet jį ypač gerai įsidėmėjau. Jis buvo turtingas žmogus, turėjo tris ūkius apie Žemaičių

Kalvariją, ten žemės neprastos. Turėjo gerus, tikrus ūkius, ne kokius prastus... Ir jis, tas Rimkūnas, tuos ūkius išsarendavodavo (išnuomodavo). Veltui nedavė – už žemės naudojimą gaudavo pinigų. Ir vienam ūkyje jis turėjo kambarį (ar du?), kur kartais grįždavo nakvoti. Išeidavo po savaitę, po mėnesį – nueidavo į Šidlavą (Šiluvą), dar toliau po visą Lietuvą, keliaudavo, kur tik atlaidai būdavo. Visur ėjo – terbą ant nugaros, batus į rankas... Visas nuskaręs, vienais lopais – kaip žiužis... Taip ir traukdavo – rožančius ant kaklo, lūpa apatinė buvo didelė – einant krutėjo... Kalbėjo poteries ar ne – bet lūpa visada plustėjo, palūpis atkritęs... Lūpa kaip naginė. Visur jis dailinosi – ir prie bažnyčių, ir prie kunigų. Per Žemaičių Kalvarijos atlaidus anas visur su jais dalyvaudavo, visur lindo. Vieni priimdavo, kiti – ne, bet juk toks pamaldus žmogus... Tokiam kunigas negali viešai atsakyti – nori nenori turi turėti reikalų. Ir kas gali pasakyti – ar jis iš tiesų buvo pamaldus, ar vaidino? Sunku pasakyti. Žemaičių Kalvarijoje buvo daug datatkų – šventa vieta traukė. Jei kokia datatka susirgdavo, Rimkūnas tuoj prie jos pristos. Gal turi auksinėlių? Norėdavo, kad jam atiduotų, o jis žegnodamasis eidavo keliais, poteries kalbėdavo. Sakydavo, kad nuneš auksinėlius bažnyčiai, ne kunigui, o aš, sakydavo, pasimelsiu, išmelsiu tau dangų. Jei turi, atiduok man, neduok kunigams. Ir datatkos patikėdavo, atiduodavo jam paskutinį. Sako, kad jis ant kaklo turėjęs pasirišęs terbelę, kai tik gaus auksinėlių – tuoj į terbelę... Taip sutaisydavo pinigų ir ar ūkį nusipirkdavo, ar dar ką sugalvodavo. O pats valgydavo gal savaitės senumo bulvynę – kol visos nesuvalgydavo, naujos neviridavo. Ta jo bulvynė nuolat su juo šnekėjo, puškėjo... Vis tiek deda į save... Mačiau jį kaip gyvą, įstrigo jis man į galvą ir išdrožiau jį tokį, koks jis ir buvo. Ir apsirengimas toks, nuolat nuskuręs buvo, purvinas, nosis ilga kaip agurkas, lūpa atvipusi, žandai įkrite... Labai negražus. Buvo apžėlęs – nekirpo plaukų, barzdos kur ne kur plaukas tebuvo, gal su peiliu kartais ir nusipjaudavo, jei per daug užsiriesdavo“. (Juozo Šorio straipsnis „Dovainių meistras“ - „Liaudies kultūra“, 2006, Nr. 3).

Drožia K.Striaupa ir Užgavėnių kaukes (žem. lėčīnas). Nemažai jų yra pridaręs, beveik kiekvienoje tradicinių Užgavėnių parodoje, organizuojamoje Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos, dalyvavęs ir prizines vietas pelnęs. Daug kaukių galima pamatyti ir Užgavėnių ekspozicijoje Plateliuose bei jo klėtelėje Dovainiuose. Paklausus, ar jas meistras mėgsta drožti, ar tik drožia, nes kiekvienais metais reikia dalyvauti tradicinėse Užgavėnių kaukių parodose, pajuokauja, kad „ir vienaip, ir kitaip būna“.

Kazio Striaupos darbai buvo eksponuoti įvairiose parodose: Plungėje, Plateliuose, Telšiuose, Mažeikiuose, Kretingoje, Klaipėdoje, Vilniuje, Islandijoje, Vokietijoje. Meistro darbų yra įsigijęs Lietuvos nacionalinis muziejus, daug jo darbų yra pas privačius asmenis.

Atskiros istorijos verta Kazio Striaupos klėtelė, kurią jis pastatė pats, „nė piršto nieks neprikišo“. Vėliau, kai darbai joje nebetilpo, amžinatilį kaimyno Jono Laučio padedamas, ją dar praplatino ir visus savo drožinius joje sutalpino.

„Kai jau nemažai pridrožiau drožinių, susidėjau juos troboje, bet ant sekcijos ir kitur jie pradėjo nebetilpti. Galvojau, ką daryti. Nuėjau pas girininką Šečkų ir sakau: gal turi kokių atliekamų drebulių, gerų man nereikia. Sako: neturiu, negausi. Bet bekalbant atsiminė, kad turi kurmalkių ir popiermalkių. Jos po mišką išmėtytos, jei nori – susirink, vežkis. Prikrovėm medžių kaip šieno vežimą, net mašinos padangos suploško. Maniau, kad bevažiuojant sušaudys padangas... Paskui medieną išsipjausčiau – lauko pusei palikau apvalius medžius, o vidui supjoviau lygiai, dar išsipjoviau lentų grindims. Be to, apačiai, pamatams, gavau ilgesnių medžių iš išvartų, kitur sudursčiau ir taip susilipdžiau klėtelę. Joje dabar mano drožinių muziejus, visi jie ten stovi pagal tai, kaip bedirbdamas klėtelę juos įsivaizdavau... Nendrėmis apdengiau klėtelės stogą. Jų gavau iš Pakastuvos prūdo, prie buvusio malūno. Gal tris metus jas pjoviau. O kokios bjaurios jos pjauti, per kelis metus sužėlusios. Pripjaunu visą krūvą, o išsitraukiu tik saujelę. O sunkybė pjauti – sulaužiau kelis dalgkočius. Kartais sukrisdavau iki pažastų – viršutinis sluošnis prasimindavo ir

šlumšt! Už pažastų bepasikabinsi, o paskui kol beišsikarsi į viršų. Žodžiu, ilgai vargau, kol tas nendres išpjoviau, bet padariau, kaip buvau sugalvojęs... Girininkas Šečkus pamatė mane bepjaunantį, sako: sunku tau bus iš jų stogą suręsti. Sako: gal skiedrų išsipjauk ir užsiklosi tą stogą. Sakau: juk esu žemaitis, jei sugalvojau, turiu padaryti trūks plyš, kiek ir kaip kainuos. Ir padirbau, nes užsispyriau padirbti. Ir pats apsiklojau stogą, nieko nesamdžiau, nes tada neturėjau pinigų, žmona neseniai buvo mirusi, reikėjo paminklą daryti, be to, sūnus ženijosi, matyt, bijojo, kad kartais nesugalvočiau parvesti pamotės... Ir padariau, nes dar jėgos turėjau... Kai dirbi – ir išmoksti. Daugiausia išdirbau vairuotoju, niekada prie statybų nebuvau dirbęs, išskyrus tada, kai stačiausi savo trobą Dovainiuose“. (Juozo Šorio straipsnis „Dovainių meistras“ - „Liaudies kultūra“, 2006, Nr. 3).

Prieš kokius ketverius metus, kai jau meistro drožiniai nebetilpo į senąją klėtelę, jis sumanė ją praplėsti ir pasistatyti priestatą. Į pagalbą pasikvietė netolimą kaimyną Joną Laučį. Dviese pastatė per kelis mėnesius: vasarą pradėjo, rudens pabaigoje užbaigė. Dar nendrių buvo pritrūkę, reikėjo pripjauti.

K.Striaupa gyvena kartu su sūnaus Remigijaus šeima. Jo anūkė Erika, nuo pat vaikystės stebėjusi, kaip senelis drožinėja, apie jo kūrybą atsiliepia taip: „Labai gražūs darbai. Daug meilės į juos įdėta. Kiek prisimenu nuo pat vaikystės, bočius kiekvieną dieną darbuodavosi, niekada nesėdėdavo be darbo...Dabar jo darbai daug geresni. Jis yra daug pasiekęs ir dar labiau stengiasi“. „Darbštus, visada patars, kai tik paprašai, užsispyręs - visada pasieks, ko norės“, - vardina gerąsias bočiaus savybes Erika. Meistro marti Lina prisimena, kaip K.Striaupa iš pradžių droždavo pasislėpdamas, per daug darbų nerodė. Kai artimieji išvažiuodavo iš namų, tada droždavo. Bet kiek čia gali slapstyti. Leido Lina šaltais žiemos vakarais meistrui darbus į virtuvę drožti parsinešti, nors ir skiedrų nemažai būdavo. Ir dabar nedraudžia. Šiaip K.Striaupa, kol nešalta, visą dieną darbuojasi klėtelėje. Džiaugiasi Remigijaus šeima, kad visą laiką užsiėmęs, nuo pat ryto dirba. Gera šeiminkė marti pakviečia K.Striaupą pietų, po to – valandėlė pokaičio, ir meistras vėl kimba į darbą. Vakarienės taip pat jį reikia pakviesti, nes per darbus užsimiršta pareiti į trobą. „Kartais po vakarienės dar ir pavakaroja“, - priduria Lina.

Džiaugiasi artimieji Kazio darbais, jo darbštumu, tuo, kad jis visą laiką užsiėmęs. „Jego nedėrbo, velsous po kuojom, ta è èsèprèklìso“, - juokais priduria K.Striaupa.

Meistro darbais džiaugiasi ne tik artimieji, bet ir lankytojai, užsukantys į Kazio klėtelę. „Jiems patinka ir religiniai darbai, ir humoristiniai“, - sako K.Striaupa.

Ir kur čia nesidžiaugti. Apsuptas artimųjų dėmesio ir rūpesčio, būdamas labai darbštus ir sveikai, kaip žemaitis, užsispyręs, net naktį negalėdamas ramiai miegoti dėl galvoje besisukančių minčių ir idėjų, per dvidešimt kūrybos metų įgyvendino viso savo gyvenimo svajonę. Nuo pirmojo darbo „Muzikantas“ iki didelių kompozicinių darbų, reikalaujančių kūrybinės išmonės ir lakios fantazijos. Paklausiau, kokie meistro ateities planai. „Beveik visus savo planus jau kaip ir įvykdžiau. Ką buvau sugalvojęs, tą padariau“, - atsakė K. Striaupa. Tačiau dar žada drožti, kiek tik jėgos leis. Galvoje dar - kaimo vaizdelių, kiti siužetai.

Viename Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos padėkos rašte žemaitiškai parašyti tokie žodžiai: „Žemaitiu žemaitiu Striaupā Kazē: ož ton, ka ni pri nomėškė, ni pri svetēma nepametat žemaitiu kalbuos: ož ton, ka vēsuokė dēina muokat è pašpuosautė, è truopnē i gīvenēma paveizietė; ož Tamstas èš medē èšrakēnietus darbus è darbelius, katrus è krūva sodiejus dongu parėmtu“.

„Plungės rajono Dovainių kaimas gal nebūtų kuo nors ypatingas, jeigu jame negyventų Kazimieras Striaupa, - sako Liaudies kultūros centro vyriausioji specialistė E.Počiulpaitė. - Ir Kazimiero Striaupos sodyba kažin ar kuo labai išsiskirtų, jeigu joje nebūtų klėtelės, kurioje, tarsi kokioje kraičio skrynioje, sukrauti šio visoje Lietuvoje garsaus liaudies skulptoriaus kūrybos turtai -

skulptūros. Tradicinio sakralinio turinio kompozicijos ir įvairios, sakytum, kasdienės, tematikos darbai, net žemaitiškos Užgavėnių kaukės“.

Aušra Brazdeikytė

Straipsnis išspausdintas kultūros savaitraštyje „Žemaičių saulutė“, 2015 m. spalio 30 d., Nr.19 (748).